

بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

حسن فتاحی نافچی

عضو هیئت علمی گروه حسابداری، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران (نویسنده مسئول)
hasanzft@yahoo.com

عاطفه فاضل دهکردی

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی نور هدایت، شهرکرد، ایران
atifazl526@gmail.com

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. بدین منظور نمونه‌ای متشکل از ۱۱۸ شرکت پذیرفته شده در بورس در بازه زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۵ مورد بررسی قرار گرفت. برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی از چهار ویژگی دوره تصدی حسابرس، اندازه موسسه حسابرسی، تخصص حسابرس در صنعت و استقلال حسابرس استفاده شده است و جهت محاسبه مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی از مدل جونز تعدیل شده و همچنین برای محاسبه مدیریت سود واقعی از سه مولفه جریان نقد عملیاتی غیرعادی، هزینه تولید غیرعادی و کاهش هزینه‌های اختیاری نیز استفاده شده است. آزمون فرضیه‌ها در این پژوهش با تحلیل رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده‌های تابلویی و روش تخمین حداقل مربعات تعمیم یافته انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که با افزایش کیفیت حسابرسی، مدیریت سود روند کاهشی دارد و استقلال حسابرس و اندازه موسسه حسابرسی در مقایسه با دیگر مولفه‌های اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، تاثیرگذارتر و دارای ارتباط منفی و معناداری به ترتیب با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی می‌باشند. واژگان کلیدی: کیفیت حسابرسی، مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی، مدیریت سود واقعی.

مقدمه

مدیریت سود موضوع مهمی برای ذینفعان شرکت است. به ویژه هنگامی که سود به عنوان پیش بینی کننده کیفیت گزارشگری مالی محسوب می‌شود. از آنجا که تعهدات حسابداری در کیفیت گزارشگری مالی نقش اساسی دارند، با این حال این ارقام تعهدی می‌توانند به علت تعصب و دستکاری احتمالی مدیران به عنوان پیش‌بینی کننده‌های غیر قابل اعتماد تبدیل شوند. کیفیت حسابرسی نقش مهمی در کاهش مدیریت سود دارد. بر اساس تئوری نمایندگی مکانیزم‌های نظارت بر هماهنگی منافع سهام‌داران و مدیران و تضاد منافع و همچنین رفتارهای فرصت طلبانه بعدی را کاهش می‌دهد. کیفیت حسابرسی به عنوان یک مکانیزم نظارتی برای بازداري مدیران در دست‌کاری درآمد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (جنسن^۱، ۱۹۷۶). اهمیت این پژوهش از این قرار است که اغلب مطالعات مربوط به کیفیت حسابرسی و

¹ Jensen

مدیریت سود، بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاکید دارند. در پژوهش حاضر تاثیر کیفیت حسابرسی علاوه بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی، بر مدیریت سود واقعی هم بررسی می‌شود، همچنین تاثیر هر یک از ویژگی‌های کیفیت حسابرسی که عبارتند از تصدی، تخصص، اندازه و استقلال بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی به صورت جداگانه در نظر گرفته شده است. این پژوهش پیامدهای ضروری برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و سازمان‌های مربوطه دارد که ممکن است نیاز باشد اصلاحاتی در کیفیت حسابرسی و دستورالعمل‌های مربوط به معیارهای انتخاب حسابرسان داشته باشد.

مبانی نظری پژوهش

هیلی و واهلن^۲ (۱۹۹۹) معتقدند مدیریت سودزمانی رخ می‌دهد که مدیر برای گزارشگری مالی از قضاوت شخصی خود استفاده کند، این کار را با هدف گمراه کردن برخی از سهام‌داران درباره عملکرد واقعی و یا برای تاثیر در قراردادهایی که به ارقام حسابداری گزارش شده بستگی دارند، انجام می‌دهند. رانن و یاری^۳ (۲۰۰۸) مدیریت سود را مجموعه‌ای از تصمیمات مدیریتی که باعث عدم گزارش واقعی‌ترین سودها در کوتاه‌مدت و حداکثر سازی سود می‌شود، تعریف می‌کنند. شرکت‌ها روش‌های مختلفی را می‌توانند برای مدیریت سودشان برگزینند که از جمله آن‌ها مدیریت سود بر مبنای ارقام تعهدی و مدیریت سود مبتنی بر ارقام واقعی است، مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی با هدف تحریف واقعیت عملکرد اقتصادی از طریق تغییر برآوردها یا رویه‌های حسابداری صورت می‌گیرد در حالی که مدیریت سود واقعی مبتنی بر دست‌کاری رخدادهای واقعی تحقق می‌یابد (رویچودری^۴، ۲۰۰۶).

جدا سازی مالکیت و کنترل با مشکلات عدم تقارن اطلاعات در میان سهام‌داران و مدیریت، نیاز به حسابرسان مستقل را ایجاد می‌کند. حسابرسان مستقل مسئول تایید اظهارات یک گزارش مالی مطابق با استانداردهای پذیرفته شده حسابداری، به صورت بی‌طرفانه هستند. تایید حسابرسان مستقل یکپارچگی صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد زیرا اظهارات یک گزارش مالی نتایج عملیاتی شرکت را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد هر چه کیفیت حسابرسان و حسابرسی بالاتر باشد، کیفیت اطلاعات ارائه شده توسط شرکت‌ها نیز بالاتر خواهد بود. بنابراین انتظار می‌رود که شرکت‌های حسابرسی شده توسط موسسات بزرگ و متخصص در صنعت تمایل به ارائه سودهای مربوط تر و با کیفیت بالاتری در صورت‌های مالی خود داشته باشند، در نتیجه کیفیت گزارشگری مالی افزایش خواهد یافت (فرانسیس و کریشنان^۵، ۱۹۹۹). طبق تئوری نمایندگی مکانیزم‌های نظارتی منافع سهام‌داران و مدیران را منحرف می‌کند و هرگونه رفتار فرصت‌طلبانه را کاهش می‌دهد.

به عقیده جنسن (۱۹۷۶) حسابرسان به منزله مکانیزم نظارتی است که می‌تواند منافع مدیر با سهام‌داران را به هم نزدیک کند و عاملی بازدارنده مدیران برای دستکاری سود می‌باشد. مطالعات متعددی به رابطه بین کیفیت بالای حسابرسان و ویژگی‌های حسابرسان تاکید دارد. برخی از این ویژگی‌ها عبارتند از تصدی حسابرسان، اندازه حسابرسان، تخصص حسابرسان، استقلال حسابرسان. تردید حرفه‌ای حسابرسان و رسیدگی‌های اضافی موجب کیفیت بالای حسابرسان می‌شود که این خود موجب کاهش احتمال دست‌کاری اطلاعات مالی را فراهم می‌کند و تحریف صورت‌های مالی را کاهش می‌دهد (بالسام و یانگ^۶، ۲۰۰۳). پدیده تصدی حسابرسان باعث مطرح شدن استدلال‌هایی از سوی مخالفان و موافقان این پدیده گردید. موافقان تصدی کمتر حسابرسان، تاکیدشان بر جنبه استقلال حسابرسان است که ادعا می‌کنند در رابطه‌های طولانی مدت

² Healy & Wahlen

³ Ronen & Yaari

⁴ Roychowdhury

⁵ Francis And Krishnan

⁶ Balsam & Yang

حسابرس با صاحبکار، استقلال حسابرس خدشه دار می‌شود از سویی دیگر مخالفان تغییر حسابرس برضعف اطلاعاتی حسابرس در مدت کوتاه تصدی حسابرس تاکید کرده و معتقدند چرخش اجباری باعث به وجود آمدن ضعف اطلاعاتی حسابرس در نتیجه افزایش عدم تقارن اطلاعات حسابرسی با صاحبکار و کیفیت گزارش حسابرس می‌شود (سجادی ودلفی، ۱۳۹۰).

مایرز و امر^۷ (۲۰۰۳) دوره تصدی حسابرس را تعداد سال‌هایی که حسابرسان در شرکت صاحبکار حسابرس هستند تعیین می‌کنند، باتوجه به این تعریف ارتباط حسابرسان با صاحبکار هم می‌تواند شامل حسابرسانی باشد که دوره تصدی و مراقبت حرفه ای آنها مدت کوتاهی است و اطلاعات خاص مشتری را برای کیفیت بالاتر حسابرسی در اختیار ندارند و هم حسابرسانی که دوره تصدی آنها بیش از ۴ سال است و شرکت‌هایی را با کیفیت گزارشگری مالی بالا حسابرسی می‌کنند تا کیفیت حسابرسی را بالا ببرند. حسابرسی که مدت زمان بیشتری با صاحبکار خود قرارداد داشته باشد، باعث خواهد شد که شناخت بیشتری نسبت به صاحبکار پیدا کرده و تخصص او در صنعت خاص افزایش یابد (گوش و مون، ۲۰۰۵). ازدیدگاه الزوبی^۸ (۲۰۱۷)، شرکت‌های حسابرسی بزرگتر گرایش بیشتری به شناسایی اشتباه مدیر دارند، زیرا ممکن است این شرکت به طور موثر توسط شرکت‌های حسابرسی بالاتر و بزرگتر دیگری حسابرسی شوند. بنابراین شرکت‌های حسابرسی بزرگ برای دفاع از شهرت خود و رفع مسئولیت قانونی محافظه کار خواهند بود و از استفاده از تعهدات غیرقانونی توسط مشتریان جلوگیری می‌کنند. شرکت‌های حسابرسی بزرگ میزان مدیریت سود را کاهش می‌دهند. طبق نظر روسمین^۹ (۲۰۱۰) موسسات بزرگ حسابرسی دارای تجارب بیشتر، فن‌آوری، منابع انسانی و سرمایه می‌باشند که اجازه می‌دهد آنها به حسابرسی‌هایی با کیفیت بالاتر پردازند، علاوه بر این پایگاه مشتری بزرگ و نام‌های تجاری شناخته شده در سطح جهان دارند. تخصص در صنعت حسابرس به عنوان معیاری از کیفیت حسابرسی مورد توجه است. مطالعات اخیر نشان می‌دهند که شرکت‌های دارای حسابرس متخصص از کیفیت گزارشگری بالاتری برخوردارند (گل و فانگ^{۱۰}، ۲۰۰۹). استقلال حسابرس تحت تاثیر هزینه‌های حسابرسی، پیوند اقتصادی بین حسابرسان و صاحبکاران را بهبود می‌بخشد و این هزینه‌ها (حق الزحمه حسابرس) می‌تواند استقلال حسابرس را تحت تاثیر قرار دهد. استقلال آسیب پذیر، باعث کاهش کیفیت حسابرسی و مدیریت سود بیشتر و منجر به ضعف کیفیت گزارشگری مالی می‌شود. اگر استقلال حسابرس به وسیله هزینه‌های حسابرسی اندازه‌گیری شود. یافته‌های برخی مطالعات نشان می‌دهد که وقتی حسابرسان یک حسابرسی با کیفیت خوب را تولید می‌کنند نتیجه تلاش حسابرسان می‌باشد و مدیریت سود کم‌تر احتمال دارد. بنابراین با افزایش تعداد صاحبکاران و هزینه‌های حسابرسی، استقلال حسابرس حفظ می‌شود و رابطه هزینه‌های حسابرسی با مدیریت سود منفی است (الزوبی، ۲۰۱۷).

پیشینه پژوهش

حسینی و عظیم‌زاده (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود ناشی از اقلام تعهدی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که شرکت‌های درگیر بحران مالی مدیریت سود کمتری داشته‌اند که توسط موسسات بزرگ حسابرسی شده‌اند.

پاک مرام و بحری ثالث (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود واقعی پرداختند. نتایج حاصل نشان داد شرکت‌هایی که سهام آنها برای بار اول عرضه می‌شود به دستکاری فعالیت‌های واقعی از طریق هزینه‌های اختیاری غیر عادی دست نمی‌زنند.

⁷ Myers & Omer

⁸ Alzoubi

⁹ Rusmin

¹⁰ Gul & Fung

پزشکیان و حسینی ازان اخاری (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه مدت تصدی حسابرسان با کیفیت حسابرسی، به بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرسان در شرکت صاحبکار با کیفیت حسابرسی پرداختند. در این پژوهش که جهت آزمون فرضیه‌ها از اطلاعات حسابداری ۹۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در بازه زمانی ۸۹ الی ۹۱ استفاده شد. نتایج نشان داد بین کیفیت حسابرسی و دو متغیر اندازه و دوره تصدی حسابرسان رابطه معناداری وجود دارد. امیری و مرفوع (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان رابطه کیفیت حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری با انتخاب نمونه‌ای از ۱۰۲ شرکت بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ به بررسی رابطه کیفیت حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری پرداختند. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که شرکت‌هایی که توسط موسسات بزرگ حسابرسی شده‌اند و تخصص حسابرسان در آن صنعت بیشتر است از ارقام تعهدی اختیاری کم‌تری برخوردار است.

اعتمادی و عادل آذر (۱۳۹۱)، در پژوهشی تحت عنوان نقش تخصص حسابرسان بر مدیریت واقعی سود و عملکرد عملیاتی آتی به بررسی تعداد ۱۱۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. در این پژوهش از رویکرد سهم بازار به منظور تعیین حسابرسان متخصص و از دستکاری فروش برای اندازه گیری مدیریت واقعی سود استفاده نمودند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد شرکت‌هایی که حسابرسان آنها متخصص صنعت است دارای سطح بالاتر مدیریت واقعی سود نسبت به سایر شرکت‌ها است.

الزویی (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان کیفیت حسابرسی، بدهی و مدیریت سود به بررسی رابطه کیفیت حسابرسی، بدهی و مدیریت سود پرداخته است. دریافته‌اند که کیفیت حسابرسی و بدهی کم باعث کاهش توانایی مدیریت سود و بدهی‌های بالا منجر به افزایش ریسک مدیریت سود خواهد شد. سان و فاروق^{۱۱} (۲۰۱۳) به بررسی تاثیر متقابل حسابرسان و هیئت مدیره بر مدیریت سود و حاکمیت شرکتی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که مدیریت سود منفی با استقلال هیئت مدیره برای شرکت‌هایی که توسط حسابرسان متخصص حسابرسی می‌شوند منفی‌تر از شرکت‌هایی است که توسط حسابرسان غیرمتخصص رسیدگی می‌شوند. سولیوان و غفران^{۱۲} (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان تاثیر کمیته حسابرسان بر کیفیت حسابرسی به بررسی اثربخشی کمیته‌های حسابرسان بر یک معیار کیفیت حسابرسی یعنی هزینه‌های حسابرسی پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد کمیته‌های با کیفیت بالاتر حسابرسان با سطوح بالاتری از تخصص و هزینه حسابرسی مواجه‌اند. این پژوهش در انگلستان بر هزینه‌های حسابرسی ۳۵۰ شرکت انجام شده است.

وانچی و لینگ^{۱۳} (۲۰۱۱)، به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی مدیریت سود واقعی در ۱۸۰۰ شرکت طی دوره زمانی ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۰ پرداختند. آن‌ها دریافته‌اند که حسابرسان متخصص در صنعت و حسابرسان بزرگ مدیریت سود را دچار محدودیت کرده اما حسابرسان با تصدی بالا با مدیریت واقعی سود رابطه مثبت دارند و تغییر حسابرسان می‌تواند منجر به مدیریت سود کمتر شود با توجه به ادبیات پژوهش ارائه شده، در ایران پژوهشی در مقایسه با پژوهش حاضر و با این ساختار انجام نشده است. از این حیث، موضوع حاضر می‌تواند نتایج کاربردی برای استفاده‌کنندگان بالقوه داشته باشد.

فرضیه‌های پژوهش

باتوجه به مبانی نظری مطرح شده، فرضیه‌های این پژوهش به صورت زیر تدوین شده است:

✓ فرضیه‌های اصلی

فرضیه اول: کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاثیر منفی و معناداری دارد.

فرضیه دوم: کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود واقعی تاثیر منفی و معناداری دارد.

¹¹ Sun & Farooque

¹² Sullivan & Ghafran

¹³ Wuchun Chi & ling

✓ فرضیه‌های فرعی

- فرضیه اول: دوره تصدی حسابرس بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه دوم: اندازه حسابرس بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه سوم: تخصص حسابرس بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه چهارم: استقلال حسابرس مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه پنجم: دوره تصدی حسابرس بر مدیریت سود واقعی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه ششم: اندازه حسابرس بر مدیریت سود واقعی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه هفتم: تخصص حسابرس بر مدیریت سود واقعی تاثیر منفی و معناداری دارد.
- فرضیه هشتم: استقلال حسابرس بر مدیریت سود واقعی تاثیر منفی و معناداری دارد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع کاربردی است و از لحاظ طبقه‌بندی بر حسب روش، از نوع توصیفی، از جهت نوع استدلال قیاسی و از نظر ماهیت داده‌ها کمی و روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و اسنادکاوی می‌باشد. از نظر ماهیت داده‌ها از نوع کمی می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه‌ی این پژوهش، شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۵ می‌باشد. در این پژوهش برای انتخاب نمونه، از کل داده‌های در دسترس استفاده شده است. نخست تمام شرکت‌هایی که می‌توانستند در نمونه‌گیری شرکت کنند، انتخاب شدند در نهایت کلیه شرکت‌هایی که سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند هر سال باشد، در طی دوره زمانی پژوهش تغییر سال مالی نداده باشد، در طی دوره زمانی پژوهش به طور فعال در بورس حضور داشته باشند، اطلاعات مورد نظر برای استخراج داده‌ها در دسترس باشد، این شرکت‌ها سرمایه‌گذاری و یا واسطه‌گری مالی نباشند. ۱۸ شرکت باقی مانده برای انجام آزمون انتخاب شدند و بقیه شرکت‌ها از نمونه حذف شدند. جهت تدوین مبانی نظری پژوهش و پیشینه پژوهش، از مدارک و پایان‌نامه‌های موجود در کتابخانه‌ها استفاده شده است. همچنین، از مقالات موجود در نرم افزار نمایه (حاوی مقالات نشریات داخل کشور) و پایگاه‌های جستجوی علمی در اینترنت استفاده شده است. جهت جمع‌آوری داده‌های مالی شرکت‌ها، با مراجعه به سازمان بورس اوراق بهادار تهران و سایت کدال، اطلاعات صورت‌های مالی شرکت‌ها و اطلاعات مربوط به متغیرهای مورد نظر این پژوهش برای دوره‌های زمانی ۷ ساله در قالب فایل اکسل دریافت شد. پس از آماده سازی متغیرها و انجام محاسبات لازم، برای تخمین مدل‌های رگرسیون چند متغیره از نرم افزار استتا استفاده شده است.

مدل‌های پژوهش

در این پژوهش با توجه به فرضیه‌های اصلی و فرعی چهار الگوی رگرسیونی مورد استفاده قرار گرفته است. رابطه (۱) مربوط به فرضیه اصلی اول و رابطه (۲) مربوط به فرضیه اصلی دوم می‌باشد و روابط (۳) و (۴) به ترتیب مربوط به فرضیه‌های فرعی اول تا چهارم و فرضیه‌های فرعی پنجم تا هشتم است

رابطه (۱):

$$DAC = \alpha + \beta_1AUDQUALITY + \beta_2BRDSIZE + \beta_3BRDFINEXP + \beta_4AUDCSIZE + \beta_5INSDOWN + \beta_6INSTOWN + \beta_7FRMSIZE + \beta_8MB + \beta_9FRMAGE + \beta_{10}ROA + \beta_{11}CFO + \varepsilon$$

رابطه (۲):

$$REM = \alpha + \beta_1 AUDQUALITY + \beta_2 BRDSIZE + \beta_3 BRDFINEXP + \beta_4 AUDCSIZE + \beta_5 INSDOWN + \beta_6 INSTOWN + \beta_7 FRMSIZE + \beta_8 MMB + \beta_9 FRMAGE + \beta_{10} ROA + \beta_{11} CFO + \varepsilon$$

رابطه (۳):

$$DAC = \alpha + \beta_1 AUDTENU + \beta_2 AUDSIZE + \beta_3 AUDSPCIAL + \beta_4 AUDINDAF + \beta_5 BRDSIZE + \beta_6 BRDFINEXP + \beta_7 AUDCSIZE + \beta_8 INSDOWN + \beta_9 INSTOWN + \beta_{10} FRMSIZE + \beta_{11} MMB + \beta_{12} FRMAGE + \beta_{13} ROA + \beta_{14} CFO + \varepsilon$$

رابطه (۴):

$$REM = \alpha + \beta_1 AUDTENU + \beta_2 AUDSIZE + \beta_3 AUDSPCIAL + \beta_4 AUDINDAF + \beta_5 BRDSI + \beta_6 BRDFINEXP + \beta_7 AUDCSIZE + \beta_8 INSDOWN + \beta_9 INSTOWN + \beta_{10} FRMSIZE + \beta_{11} MMB + \beta_{12} FRMAGE + \beta_{13} ROA + \beta_{14} CFO + \varepsilon$$

جدول (۱): علائم اختصاری متغیرهای به کار رفته در مدل‌های پژوهش

مدیریت سود واقعی	REM	مدیریت سود تعهدی	DAC
اندازه هیئت مدیره	BRDSIZE	کیفیت حسابرسی	AUDQUALITY
اندازه کمیته حسابرسی	AUDSIZE	دوره تصدی حسابرس	AUDTENU
مالکیت مدیریتی	INSDOWN	اندازه حسابرس	AUDSIZE
مالکیت نهادی	INSTOWN	تخصص حسابرس	AUDSPCIAL
اندازه شرکت	FRMSIZE	استقلال حسابرس	AUDINDAF

متغیرهای پژوهش ونحوه اندازه گیری آنها

✓ متغیرهای وابسته

مدیریت سود واقعی: پس از انجام مطالعات توسط کوهن و زاروین^{۱۴} (۲۰۱۰) مدیریت سود مبتنی بر فعالیت‌های واقعی به سه روش اندازه گیری می‌شود. دستکاری فروش (جریان نقد عملیاتی غیرعادی)، تولید بیش از حد (هزینه تولید غیرعادی) و کاهش هزینه‌های اختیاری.

دستکاری فروش نشان دهنده تلاش مدیران برای افزایش فروش در طول سال با ارائه تخفیف قیمت یا شرایط اعتباری ملایم‌تر است. باقی مانده برآورد رگرسیون رابطه (۵) در هر گروه سال است.

رابطه (۵):

$$Cfo_t = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{Sale}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{\Delta Sale}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

Cfo: جریان نقدی عملیاتی در مقیاس کل دارایی‌های ابتدای دوره شرکت i در سال t

Asset t-1: جمع کل دارایی‌های شرکت i در سال t-1

Sale: جمع فروش شرکت i در سال t

 $\Delta Sale$: تفاوت جمع فروش دو سال متوالی شرکت

¹⁴ Cohen & Zarowin

تولید بیش از حد (Prod_res) نشان دهنده تلاش مدیران برای تولید کالاها بیش از حد لازم برای پاسخگویی به تقاضای مورد انتظار است. با توجه به سطوح تولید بالاتر، هزینه‌های سربار ثابت در یک تعداد زیادی از واحد پخش می‌شوند، که هزینه‌های ثابت در هر واحد را کاهش می‌دهد. تولید بیش از حد باقی مانده برآورد شده از رگرسیون زیر در هر گروه سال است:

رابطه (۶)

$$prod_t = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{Sale_t}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{\Delta Sale_t}{Asset_t} \right) + \alpha_4 \left(\frac{\Delta Sale_t}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

که در آن تولید (Prod) به عنوان مجموع هزینه کالاهای فروخته شده (COGS) و تغییر در موجودی کالا (ΔINV) در طول دوره تعریف شده است. COGS به شرح زیر برآورد شده است:

رابطه (۷)

$$COGS_t = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{Sale_t}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

علاوه بر این، ΔINV به شرح زیر برآورد شده است:

رابطه (۸)

$$\Delta INV_t = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{Sale_t}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{\Delta Sale_{t-1}}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

مخارج اختیاری مانند تبلیغات، تعمیر و نگهداری به طور کلی در طول همان دوره هزینه می‌شوند. از این رو، شرکت‌ها می‌توانند هزینه‌های گزارش شده و افزایش درآمد را با کاهش هزینه‌های اختیاری کاهش دهند. کاهش هزینه‌های اختیاری ($Disexp\_res$) باقی مانده برآورد شده رگرسیون زیر در هر گروه سال است:

رابطه (۹)

$$Disexp_t = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{Sale_t}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

که در آن $Disexp$ به عنوان مجموع هزینه‌های تبلیغات، فروش و هزینه‌های عمومی و اداری در دوره t تعریف شده است. مقدار کاهش هزینه‌های اختیاری ($Disexp\_res$) بزرگتر نشان دهنده یک مقدار پایین‌تر از مدیریت سود مبتنی بر فعالیت واقعی (REM) است.

مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی: در این پژوهش با توجه به اطلاعات موجود، به منظور محاسبه ارقام تعهدی اختیاری یعنی ارقامی که مدیران بر روی آنها آزادی عمل دارند، بر اساس رابطه تعدیل شده جونز ارقام تعهدی غیر اختیاری از طریق فرمول (۶) محاسبه می‌شود.

رابطه (۱۰):

$$NDACit = \alpha_0 + \alpha_1 \left(\frac{1}{Asset_{t-1}} \right) + \frac{\alpha_2 (\Delta REVit - \Delta ARit)}{Asset_{t-1}} + \alpha_3 \left(\frac{PPEit}{Asset_{t-1}} \right) + \varepsilon$$

NDACit: ارقام تعهدی غیر اختیاری شرکت i در سال t

Asset t-1: جمع کل دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$

$\Delta REVit$: تغییر در خالص درآمد شرکت i بین سال $t-1$ و t

$\Delta ARit$: تغییر در خالص حساب‌های دریافتی شرکت i بین سال $t-1$ و t

PPEit: میزان اموال، ماشین آلات و تجهیزات ناخالص شرکت i در سال t
 α_1 و α_2 و α_3 پارامترهای برآورد شده مختص شرکت می‌باشد و از رابطه (۷) محاسبه می‌شوند.
 رابطه (۱۱):

$$TA_{it} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right)$$

در صورتی که اقلام تعهدی غیر اختیاری از جمع کل اقلام تعهدی کسر گردد، اقلام تعهدی اختیاری حاصل خواهد شد.
 این اقلام با استفاده از مدل تعدیل شده جونز به صورت رابطه (۱۲) محاسبه می‌شود.
 رابطه (۱۲)

$$DAC = TA - NDAC$$

✓ متغیرهای مستقل

کیفیت حسابرسی (AUDQUALITY): با توجه به پژوهش الزویی (۲۰۱۷)، محاسبه این متغیر با استفاده از چهار شاخصه مهم کیفیت حسابرسی که عبارتند از دوره تصدی حسابرس، اندازه حسابرس، تخصص حسابرس در صنعت و استقلال حسابرس، از طریق آزمون مولفه‌های اصلی^{۱۵} انجام گرفته است. نتایج این آزمون در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول (۱): نتایج آزمون مولفه‌های اصلی

متغیرها	مولفه اصلی ۱	مولفه اصلی ۲	مولفه اصلی ۳	مولفه اصلی ۴
دوره تصدی حسابرس	-۰/۰۴۶۹۲۵	۰/۷۰۴۷۹۴	۰/۷۰۷۸۴۹	-۰/۰۰۳۶۸۲
اندازه حسابرس	۰/۷۰۵۹۸۲	۰/۰۴۴۲۷۳	-۰/۰۰۰۹۵۸	-۰/۷۰۶۸۴۴
استقلال حسابرس	-۰/۰۱۱۲۲۸	۰/۷۰۷۸۹۴	-۰/۷۰۵۴۰۶	-۰/۰۳۴۰۸۰
تخصص حسابرس	۰/۷۰۶۵۸۵	۰/۰۱۳۸۲۰	-۰/۰۳۶۷۵۶	۰/۷۰۶۵۳۸

دوره تصدی (AUDTENU): در این پژوهش با پیروی از پژوهش مجتهد زاده و آقایی (۱۳۸۳)، دوره تصدی متغیر مجازی است که اگر حسابرس بیش از ۴ سال حسابرس شرکت صاحبکار باشد این متغیر برابر با یک و در غیر این صورت برابر صفر است.

اندازه حسابرس (AUDSIZE): در پژوهش با پیروی از پژوهش محمد رضایی و یعقوب نژاد (۱۳۹۶)، اندازه حسابرس با سازمان حسابرسی که به عنوان موسسه بزرگ و دارای اعتبار و شهرت بالا در ایران است درجه یک در نظر گرفته است و سایر موسسات حسابرس عضو جامعه حسابداران رسمی که اندازه آن‌ها نسبت به سازمان حسابرسی کوچکتر است به عنوان موسسات دارای اعتبار و شهرت پایین درجه دو در نظر گرفته شده‌اند. در صورتی که حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی باشد اندازه حسابرس برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر است (نمازی، ۱۳۹۲).

تخصص حسابرس (AUDSPCIAL): در این پژوهش طبق رویکرد پالمرز برای اندازه‌گیری تخصص حسابرس در صنعت از رویکرد سهم بازار استفاده می‌گردد. مطابق با این رویکرد چنانچه سهم بازار یک موسسه حسابرسی از نسبت به دست آمده از رابطه $(EA/EAT) < (1/2) * (1/IF)$ بیشتر باشد موسسه حسابرسی به عنوان متخصص در نظر گرفته می‌شود. در این رابطه دو مجموعه دارایی‌های تمام صاحبکاران یک موسسه حسابرسی خاص در یک صنعت خاص (EA) تقسیم بر مجموع دارایی‌های کل صاحبکاران در این صنعت (EAT) می‌شود. موسساتی به عنوان متخصص در صنعت در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازار آن‌ها (عبارت سمت چپ) بیش از عبارت یک بر روی تعداد شرکت‌های موجود در صنعت

¹⁵ Principal Component Analysis (PCA)

(IF) ضرب در یک تقسیم بر دو باشد. چنانچه حسابرس در صنعت متخصص باشد این متغیر برابر یک و در غیر این صورت صفر است. سهم بازار موسسات حسابرسی برابر با مجموع فروش های موجود در صنعت خاص که توسط موسسه حسابرسی مورد حسابرسی قرار می گیرند تقسیم به تمام فروش های موجود در صنعت خاص.

استقلال حسابرسی (AUDINDNAF): استقلال حسابرس در این پژوهش با پیروی از الزوبی (۲۰۱۷)، با استفاده از متغیر هزینه حسابرسی اندازه گیری شده است. هزینه حسابرسی توسط نسبت هزینه حسابرسی به کل هزینه ها محاسبه می شود.

۷ متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی استفاده شده در این پژوهش به صورت زیر می باشند:

اندازه هیئت مدیره (BRDSIZE): توسط نسبت تعداد مدیران غیرموظف به تعداد کل اعضای هیئت مدیره اندازه گیری می شود (حساس یگانه، ۱۳۸۷).

تخصیص مالی اعضای هیئت مدیره (BRDFINEXP): متغیر مجازی است که اگر حداقل یک عضو با تخصص مالی وجود داشته باشد برابر با یک و در غیر این صورت صفر است.

اندازه کمیته حسابرسی (AUDSIZE): این متغیر برابر با تعداد اعضای کمیته حسابرسی است که این داده از طریق سایت کدال استخراج می گردد.

مالکیت مدیریتی (INSDOWN): طبق پژوهش الزوبی (۲۰۱۷) به صورت نسبت سهام متعلق به مدیران شرکت تقسیم به کل سهام محاسبه شده است.

مالکیت نهادی (INSTOWN): نسبت تعداد سهام در دست سهام داران نهادی تقسیم به کل سهام (الزوبی، ۲۰۱۷).

اندازه شرکت (SIZE): که برابر لگاریتم طبیعی دارایی های شرکت می باشد (حساس یگانه، ۱۳۸۷).

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری (M/B): که برابر با نسبت بازار به ارزش دفتری می باشد.

سن شرکت (FRMAGE): برابر با فاصله بین زمان عرضه اولیه سهام شرکت با زمان کنونی می باشد.

بازده دارایی (ROA): برابر با نسبت سود خالص به کل دارایی ها می باشد (حساس یگانه، ۱۳۸۷).

جریان نقد عملیاتی (CFO): بر اساس پژوهش الزوبی (۲۰۱۷)، برابر با نسبت جریان نقد عملیاتی به کل دارایی ها است. که برای محاسبه جریان نقد عملیاتی از رابطه زیر استفاده می گردد:

جریان نقد عملیاتی = جریان خالص وجه نقد ناشی از فعالیت های عملیاتی + جریان خالص وجه نقد ناشی از بازده سرمایه گذاری ها و سود پرداختی بابت تامین مالی - سود سهام پرداختی + مالیات بر درآمد پرداختی

آمار توصیفی

آماره های توصیفی نمایی کلی از وضعیت توزیع مشاهدات هر متغیر را ارائه می دهند. جدول ۲، آمار توصیفی داده های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می دهد. برخی از آماره های توصیفی از جمله میانگین، میانه و انحراف معیار و کمینه و بیشینه متغیرها نشان داده شده است. اصلی ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان دهنده مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده ها است. بیشترین مقدار میانگین مربوط به متغیر سن شرکت برابر با ۱۵/۵۹۳۲۲ می باشد که نشان می دهد بیشتر داده ها حول این نقطه تمرکز یافته اند. به طور کلی پارامترهای پراکندگی معیاری برای تعیین پراکندگی داده ها از میانگین است که مهم ترین این پارامترها، انحراف معیار می باشد. مقدار این پارامتر برای متغیر سن شرکت ۵/۱۱۷ و برای متغیر هزینه حسابرسی ۰/۰۲۲۲ می باشد که این دو متغیر به ترتیب دارای بیشترین و کمترین انحراف معیار هستند.

جدول (۲): نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
مدیریت سود واقعی	۸۲۶	۰/۲۲۷۶۵۶۸	۰/۲۴۶۰۷۹۱	۰/۱۳۰۴۶۴۹	۰/۰۰۰۱۳۵	۰/۷۵۰۷
مدیریت سود تعهدی	۸۲۶	۰/۱۲۸۵۹۰۵	۰/۰۹۰۸۶۱۷	۰/۱۱۹۷۳۳۴	۰/۰۰۰۰۳۴۹	۰/۴۶۳۸۶۳۱
کیفیت حسابرسی	۸۲۶	۰/۳۲۲۵۷۶۲	۱/۱۰۲۳۳	۱/۱۷۴۴۹۷	-۱/۸۱۲۱	۱/۷۲۱۴
هزینه حسابرسی	۸۲۶	۰/۰۴۸۵۷۲۳	۰/۰۴۲۱	۰/۰۲۲۲۰۴۷	۰/۰۱۱۴	۰/۱۰۶۸
اندازه هیئت مدیره	۸۲۶	۰/۶۷۲۱۴۸۹	۰/۷۱۴	۰/۱۴۴۷۷۹۴	۰/۲	۰/۸۵۷
اندازه کمیته حسابرسی	۸۲۶	۴/۸۴۴۸۴۸	۵	۱/۲۰۸۸۵۷	۳	۷
مالکیت مدیریتی	۸۲۶	۰/۱۱۸۳۶۰۸	۰/۱۲	۰/۰۵۰۵۰۳۶	۰/۰۱	۰/۲
مالکیت نهادی	۸۲۶	۰/۴۰۲۰۲۴۲	۰/۴	۰/۰۵۶۴۴۱۸	۰/۳	۰/۵
اندازه شرکت	۸۲۶	۵/۹۲۴۸۹۵	۵/۸۷۵۵۱۴	۰/۵۹۴۴۱۴۴	۴/۳۵۶۵۰۴	۸/۰۲۶۶۳۶
ارزش بازار به دفتری	۸۲۶	۰/۴۰۹۱۵۴۴	۰/۳۹۱۶۵۲	۰/۱۱۷۱۷۸۸	۰/۰۳۵۸۰۹۵	۰/۷۴۸۱۳۵۷
سن شرکت	۸۲۶	۱۵/۵۹۳۲۲	۱۵	۵/۱۱۷۴۴۸	۲	۴۲
بازده دارایی	۸۲۶	۰/۸۷۶۶۵۷	۰/۶۷۵۵۶۸	۰/۱۰۳۰۳۰۱	-۰/۲۴۸۵۷۱۹	۰/۷۵۷۷۵۴۱
جریان نقد عملیاتی	۸۲۶	۰/۱۳۷۶۸۸۵	۰/۱۰۴۳۱۵۱	۰/۱۳۰۷۴۵۱	۰/۰۰۰۳۳۱۵	۱/۰۵۲۲۲۱
آماره والد	۱۵۴/۳۲ و ۱۰۴/۵۸	۰/۰۰۰۰				

آمار استنباطی

✓ بررسی ناهمسانی وایانس

نتایج حاصل در جدول نشان می‌دهد که سطح معناداری آزمون والد تعدیل شده در مدل‌ها کمتر از ۵ درصد است و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلاقی است. لازم به توضیح می‌باشد که این مشکل در تخمین نهایی با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته رفع گردیده است.

جدول (۳): نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

سطح معناداری	آماره آزمون	مدل پژوهش
۰/۰۰۰۰	۹۴۴۷۵/۵۲	مدل اول
۰/۰۰۰۰	۴۵۱۶/۱۲	مدل دوم
۰/۰۰۰۰	۱/۳e+۰۵	مدل سوم
۰/۰۰۰۰	۲۰۰۲۳/۴۴	مدل چهارم

✓ نتایج آزمون چاو و هاسمن

نتایج آزمون چاو و هاسمن، سطح معناداری آزمون کمتر از ۵ درصد است و بیانگر پذیرش الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت می‌باشد.

جدول (۴): نتایج آزمون اف لیمر (چاو) برای مدل‌های رگرسیونی پژوهش

مدل پژوهش	آماره آزمون چاو	آماره آزمون هاسمن	معناداری چاو	معناداری هاسمن
مدل اول	۲/۴۱	۳۷/۹۷	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
مدل دوم	۷/۱۲	-۸۱/۱۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۲
مدل سوم	۲/۱۴	۲۴/۰۴	۰/۰۰۰۰	۰/۰۴۵۳
مدل چهارم	۶/۲۸	۹۳/۵۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰

نتایج آزمون فرضیه‌های اول اصلی و اول تا چهارم فرعی

طبق نتایج جدول ۵، مشاهده می‌شود که متغیر کیفیت حسابداری دارای آماره (۴/۳۶-)، ضریب منفی (۰/۰۰۷۶۷۹۱-) و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد، از این رو می‌توان گفت کیفیت حسابداری دارای ارتباط منفی و معناداری با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی است و دلایل کافی برای رد این فرضیه وجود ندارد. به غیر از متغیرهای کنترلی اندازه هیئت مدیره، اندازه کمیته حسابداری، مالکیت مدیریتی، سن شرکت، بازده دارایی و جریان نقد عملیاتی دیگر متغیرهای کنترلی دارای ارتباط معنادار با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی هستند. آماره والد برابر با ۱۵۴/۳۲ و سطح معناداری آن کمتر از ۵ درصد می‌باشد که از این رو می‌توان گفت مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. مدل رگرسیونی سوم مربوط به فرضیات فرعی اول تا چهارم فرعی است که تاثیر منفی و معنادار متغیرهای دوره تصدی حسابداری، اندازه موسسه حسابداری، تخصص حسابداری و استقلال حسابداری را بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی بررسی می‌کنند. طبق نتایج جدول ۵ مشاهده می‌شود متغیرهای دوره تصدی حسابداری، اندازه حسابداری، تخصص حسابداری دارای سطح معناداری بیش از ۵ درصد است. بنابراین از لحاظ آماری معنادار نیستند و در سطح اطمینان ۹۵ درصد این متغیرها رابطه معناداری با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی ندارند و این دلیل کافی برای رد فرضیه‌های اول، دوم و سوم فرعی می‌باشد. با توجه به اینکه در این مدل سطح معناداری متغیر هزینه حسابداری که به عنوان یکی از معیارهای اندازه‌گیری استقلال حسابداری در نظر گرفته شده است کمتر از ۵ درصد است و در سطح اطمینان ۹۵ درصد این متغیر دارای ارتباط منفی و معناداری با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی می‌باشد، دلایل کافی برای رد فرضیه چهارم فرعی وجود ندارد.

جدول (۵): نتایج آزمون فرضیات اول اصلی و اول تا چهارم فرعی (متغیر وابسته: مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی)

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
کیفیت حسابداری	-۰/۰۰۷۶۷۹۱	۰/۰۰۱۷۶۰۸	-۴/۳۶	۰/۰۰۰۰
دوره تصدی حسابداری	-۰/۰۰۸۶۷۵۸	۰/۰۰۴۹۱۲۲	-۱/۷۷	۰/۰۷۷
اندازه حسابداری	۰/۰۰۲۰۳۷	۰/۰۱۱۱۰۶۳	۰/۱۸	۰/۸۵۴
تخصص حسابداری	۰/۰۰۸۹۶۲۶	۰/۰۱۱۳۷۹۶	۰/۷۹	۰/۴۳۱
استقلال حسابداری	۰/۲۲۲۹۳۵۱	۰/۰۱۱۰۲۸	۲/۰۲	۰/۰۴۳
اندازه هیئت مدیره	۰/۰۱۶۰۸۱۶	۰/۰۱۹۷۶۵۴	۰/۸۱	۰/۴۱۶
تخصص هیئت مدیره	۰/۰۲۲۴۹۰۷	۰/۰۰۶۱۱۹۸	۳/۶۸	۰/۰۰۰۰
اندازه کمیته حسابداری	-۰/۰۰۰۷۸۱۹	۰/۰۰۱۹۱۱	-۰/۴۱	۰/۶۸۲
مالکیت مدیریتی	۰/۰۲۰۷۴۲	۰/۰۵۹۸۶۸۱	۰/۳۵	۰/۷۲۹
مالکیت نهادی	۰/۱۴۸۶۲۶۱	۰/۰۶۵۴۹۳۵	۲/۲۷	۰/۰۲۳
اندازه شرکت	۰/۰۳۷۵۳۲۴	۰/۰۰۴۹۷۵۳	۷/۵۴	۰/۰۰۰
ارزش بازار به دفتری	-۰/۲۰۱۵۷۹	۰/۰۳۶۷۱۹۱	-۵/۴۹	۰/۰۰۰
سن شرکت	-۰/۰۰۰۹۸۵۶	۰/۰۰۰۷۴۰۱	-۱/۳۳	۰/۱۸۳
بازده دارایی	-۰/۰۴۷۴۷۸۶	۰/۰۳۱۲۷۰۸	-۱/۵۲	۰/۱۲۹
جریان نقد عملیاتی	۰/۰۳۷۱۳۷۹	۰/۰۲۳۶۲۶	۱/۵۷	۰/۱۱۶
آماره والد و معنی داری	۱۵۴/۳۲ و ۰/۰۴/۵۸			۰/۰۰۰۰

نتایج آزمون فرضیه‌های دوم اصلی و پنجم تا هشتم فرعی

مدل رگرسیونی دوم مربوط به دو فرضیه اصلی دوم می‌باشد. در فرضیه اصلی دوم به بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود واقعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. طبق نتایج جدول ۶ مشاهده می‌شود متغیر کیفیت حسابرسی دارای آماره $(-۶/۰۷)$ و ضریب منفی $(-۰/۰۱۱۷۲۲۴)$ و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است که نشان می‌دهد کیفیت حسابرسی دارای ارتباط معنادار و منفی با مدیریت سود واقعی می‌باشد و دلایل کافی برای رد این فرضیه وجود ندارد. در این مدل به غیر از متغیرهای کنترلی اندازه هیئت مدیره، تخصص مالی هیئت مدیره، اندازه کمیته حسابرسی، مالکیت مدیریتی و جریان نقد عملیاتی دیگر متغیرها دارای ارتباط معنی‌دار و تاثیرمستقیم با مدیریت سود واقعی هستند. آماره والد و سطح معناداری آن به ترتیب برابر با $۱۱۶/۶۱$ و $۰/۰۰۰$ می‌باشد که نشان می‌دهد مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. مدل رگرسیونی چهارم مربوط می‌شود به فرضیات فرعی پنجم تا هشتم که تاثیر متغیرهای دوره تصدی حسابرسی، اندازه موسسه حسابرسی، تخصص حسابرسی و استقلال حسابرسی بر مدیریت سود واقعی بررسی می‌شود. طبق نتایج جدول ۶ مشاهده می‌شود که متغیرهای تصدی حسابرسی، تخصص حسابرسی و استقلال حسابرسی دارای سطح معنی‌داری بیش از ۵ درصد می‌باشند و در سطح اطمینان ۹۵ درصد ارتباط منفی و معناداری با مدیریت سود واقعی ندارند و این دلیل کافی برای رد فرضیه‌های هفتم، هشتم و نهم فرعی است. در این مدل متغیر اندازه حسابرسی دارای سطح معنی‌داری کمتر از ۵ درصد می‌باشند و در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارای ارتباط معنادار و منفی با مدیریت سود واقعی می‌باشد و دلیل کافی است برای رد فرضیه ششم وجود ندارد. آماره والد برابر با $۵۵/۷۹$ و سطح معنی‌داری آن برابر با $۰/۰۰۰$ می‌باشد که نشان می‌دهد مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. در این مدل متغیرهای کنترلی اندازه شرکت، سن شرکت و جریان نقد عملیاتی و ارزش بازار به دفتری ارتباط معنی‌داری با متغیر مدیریت سود واقعی دارند و دیگر متغیرهای کنترلی به دلیل سطح معنی‌داری بیش از ۵ درصد دارای ارتباط معنادار با مدیریت سود واقعی نیستند.

جدول (۶): نتایج آزمون فرضیات دوم اصلی و فرضیات پنجم تا هشتم فرعی (متغیر وابسته: مدیریت سود واقعی)

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
کیفیت حسابرسی	$-۰/۰۱۱۷۲۲۴$	$۰/۰۰۱۹۳۱۷$	$-۶/۰۷$	$۰/۰۰۰$
دوره تصدی حسابرسی	$۰/۰۰۵۴۳۵$	$۰/۰۰۰۵۱۳۱۳$	$۱/۰۶$	$۰/۲۹۰$
اندازه حسابرسی	$-۰/۰۲۹۴۵۰۹$	$۰/۰۱۱۴۸۳۷$	$-۲/۵۶$	$۰/۰۱۰$
تخصص حسابرسی	$۰/۰۲۱۷۱۲$	$۰/۰۱۱۶۷۴۶$	$۱/۸۶$	$۰/۰۶۳$
استقلال حسابرسی	$۲/۰۰۶۲۸۹$	$۰/۱۱۳۰۳۲۶$	$۱/۷۷$	$۰/۰۷۶$
اندازه هیئت مدیره	$۰/۰۲۰۴۶۰۷$	$۰/۰۱۹۷۷۱۸$	$۱/۰۳$	$۰/۳۰۱$
تخصص هیئت مدیره	$-۰/۰۰۲۵۲۱$	$۰/۰۰۶۰۷۵۳$	$-۰/۴۱$	$۰/۶۷۸$
اندازه کمیته حسابرسی	$-۰/۰۰۰۹۴۷۴$	$۰/۰۰۲۰۶۰۳$	$-۰/۴۶$	$۰/۶۴۶$
مالکیت مدیریتی	$۰/۰۰۳۵۸۵۳$	$۰/۰۵۷۲۸۰۳$	$۰/۰۶$	$۰/۹۵۰$
مالکیت نهادی	$-۰/۱۱۳۶۸۵۹$	$۰/۰۶۸۴۱۳۶$	$-۱/۶۶$	$۰/۰۹۷$
اندازه شرکت	$۰/۰۱۴۶۶۲۱$	$۰/۰۰۵۷۰۲۱$	$۲/۵۷$	$۰/۰۱۰$
ارزش بازار به دفتری	$-۰/۱۶۹۴۸۲۲$	$۰/۰۳۶۸۵۳۵$	$-۴/۶۰$	$۰/۰۰۰$
سن شرکت	$۰/۰۰۲۷۴۶۲$	$۰/۰۰۰۷۳۶۲$	$۳/۷۳$	$۰/۰۰۰$
بازده داری	$-۰/۰۹۹۲۲۴۷$	$۰/۰۳۱۷۲۹۳$	$-۳/۱۳$	$۰/۰۰۲$
جریان نقد عملیاتی	$-۰/۰۳۵۷۲۸۵$	$۰/۰۲۲۱۲۳۲$	$-۱/۶۱$	$۰/۱۰۶$
آماره والد و معناداری	$۵۵/۷۹$ و $۱۱۶/۶۱$			$۰/۰۰۰۰$

بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات

در پژوهش حاضر به بررسی اثر کیفیت حسابرسی و ویژگی‌های آن بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد. برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی از چهار شاخص (دوره تصدی حسابرس، اندازه حسابرس، تخصص حسابرس و استقلال حسابرس) از طریق آزمون مولفه‌های اصلی استفاده شد. باتوجه به نتایج فرضیات اصلی این پژوهش تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی منفی و معنادار می‌باشد که نشان می‌دهد با افزایش کیفیت حسابرسی، مدیریت سود روند کاهشی دارد. که این نتایج مطابق با نتایج پژوهش‌های (الزوبی ۲۰۱۷)، (لین و هاوانگ، ۲۰۱۰)، (مایرز، ۲۰۰۳)، (لوییت، ۲۰۰۷) می‌باشد. براساس نتایج فرضیات فرعی، بین متغیرهای دوره تصدی حسابرس، تخصص در صنعت و اندازه موسسه حسابرسی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی ارتباط معنی داری ندارند و متغیر استقلال حسابرسی دارای ارتباط منفی و معنادار با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی است که منجر به افزایش کیفیت حسابرسی و کاهش مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی می‌شود و نیز متغیرهای دوره تصدی حسابرس، تخصص در صنعت و استقلال حسابرس دارای ارتباط معنادار با مدیریت سود واقعی نیست و متغیر اندازه موسسه حسابرسی بر مدیریت سود واقعی ارتباط منفی و معناداری با مدیریت سود واقعی دارد که این خود موجب افزایش کیفیت حسابرسی و کاهش مدیریت سود واقعی و بالا رفتن کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

پیشنهادات مبتنی بر یافته های پژوهش

- ۱- با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر که ارتباط منفی بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود را نشان داد، به سرمایه‌گذاران و سهام‌داران توصیه می‌شود هنگام استفاده از صورت‌های مالی جهت تصمیم‌گیری در رابطه با سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌ها، به خدمات حسابرسی و کیفیت این خدمات توجه لازم را داشته باشند و با کسب آگاهی از کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی حسابرسی شده توسط موسسات حسابرسی می‌توانند نسبت به وقوع برخی رویدادها از جمله دستکاری سود توسط مدیران شرکت صاحبکار در تصمیمات خود این موضوع را مد نظر داشته باشند.
- ۲- به مدیران شرکت‌ها توصیه می‌شود برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و حل مشکلات نمایندگی تا حد امکان نسبت به تهیه گزارش‌های مالی با کیفیت اقدام نمایند. بدیهی است حسابرسان نیز در صورت مواجه شدن با این شرکت‌ها حسابرسی‌های خود را با ریسک کمتری انجام داده و با ارائه اظهار نظرهای منطقی و معقول می‌توانند به استفاده‌کنندگان در اتخاذ تصمیم‌های سودمند کمک نمایند.
- ۳- انجام حسابرسی‌های با کیفیت و صورت‌های مالی که توسط موسسات حسابرسی با کیفیت بالا به عنوان یکی از ارکان نظام راهبری شرکتی می‌تواند موضوع نظارت و کنترل در شرکت‌ها را بیشتر مورد توجه قرار دهند.
- ۴- همچنین نتایج حاصل از این پژوهش، می‌تواند به متقاضیان خدمات حسابرسی مستقل، کمک کند تا تقاضای گزارش اثربخش و با کیفیت از حسابرسان منتخب را داشته باشند و به محتوای گزارش حسابرسی توجه ویژه‌ای داشته باشند.
- ۵- به متقاضیان حسابرسی مستقل در مقطع انتخاب حسابرس، پیشنهاد می‌شود از بین معیارهای کیفیت حسابرسی بیشتر بر اندازه موسسه حسابرسی و استقلال حسابرس یا موسسه حسابرسی طبق تعاریف مطرح شده در این پژوهش توجه داشته باشند.

۶- همچنین بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، که ارتباط منفی بین استقلال حسابرس با مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی و اندازه حسابرس با مدیریت سود واقعی را نشان می‌دهد. به سهام‌داران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، تحلیل‌گران مالی و دیگر ذینفعان از صورت‌های مالی شرکت‌ها پیشنهاد می‌گردد که طبق یافته‌های این پژوهش از بین معیارهای کیفیت حسابرسی به استقلال حسابرس و اندازه موسسه حسابرسی دقت داشته باشند و بر اساس اندازه‌گیری مطرح شده در این پژوهش برای این دو متغیر به عنوان معیارهای مهم کیفیت حسابرسی که برای اندازه حسابرس، سازمان حسابرسی به عنوان موسسه دارای اعتبار و شهرت بالا در ایران، درجه یک در نظر گرفته شده است و دیگر موسسات که دارای شهرت و اعتبار پایین‌تری هستند درجه دو در نظر گرفته شده است، این موضوع می‌تواند برای استفاده‌کنندگان مفید واقع شود، از این باب که صورت‌های مالی شرکت‌هایی که توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته اند از کیفیت بالاتری برخوردارند، زیرا بر اساس نتایج این پژوهش موسسات حسابرسی بزرگ‌تر از مدیریت سود واقعی و دستکاری فعالیت‌های واقعی جلوگیری می‌کند و استفاده‌کنندگان می‌توانند به نتایج گزارش‌های حسابرسی اتکاء کنند.

منابع

- ✓ امیری، محمدرضا، مرفوع، محمد، (۱۳۹۳)، رابطه کیفیت حسابرسی و اقلام تعهدی اختیاری. بررسی‌های حسابداری، دوره (۳)، صص ۳۸-۴۵.
- ✓ اعتمادی، حمید، آذر، عادل، (۱۳۸۹)، بررسی نقش تخصص حسابرس در صنعت بر مدیریت سود و عملکرد عملیاتی آتی، دانش حسابداری، دوره (۱)، صص ۱-۲۸.
- ✓ پزشکیان، علیرضا، حسینی ازان اخاری، مهدی، (۱۳۹۳)، بررسی رابطه مدت تصدی حسابرس با کیفیت حسابرسی، دانش حسابرسی، دوره (۶۷)، صص ۲۶-۳۵.
- ✓ پاک مرام، عسگر، بحری ثالث، جمال، (۱۳۹۶)، تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود واقعی، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره (۲۳)، صص ۱۸-۲۵.
- ✓ حسنی، محمد، عظیم‌زاده، نفیسه، (۱۳۹۶)، رابطه بین کیفیت حسابرسی مدیریت سود ناشی از اقلام تعهدی، پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی، دوره (۱)، صص ۱۶۸-۱۳۹.
- ✓ حساس یگانه، یحیی، شعری، صابر، (۱۳۸۷)، رابطه از و کارهای حاکمیت شرکتی و اندازه شرکت با مدیریت سود، فصلنامه مطالعات حسابداری، شماره ۲۴، صص ۷۹-۱۱۵.
- ✓ سجادی، سید حسین، دلفی، مهدی، (۱۳۹۰)، چرخش اجباری حسابرسان: پی‌آمدهای متفاوت در شرکت‌های کوچک و بزرگ، مجله حسابدار رسمی، دوره (۱۳)، صص ۱۰۴-۱۰۸.
- ✓ مجتهدزاده، ویدا، آقایی، پروین، (۱۳۸۳)، عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی مستقل و استفاده‌کنندگان، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره (۳۸)، صص ۵۳-۶۶.
- ✓ محمدرضایی، فخرالدین، یعقوب نژاد، احمد، (۱۳۹۶)، اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی: نقد روش پژوهش و ارائه پیشنهادات، پژوهش‌های حسابداری و حسابرسی، دوره (۳۴)، صص ۵۹-۳۱.
- ✓ نمازی، محمد، بایزیدی، انور، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، دوره (۱)، صص ۹۰-۹۱.
- ✓ Alzoubi, E., (2017). Audit quality, debt financing, and earnings management: Evidence from Jordan. *Journal of International Accounting*, (17), 170-189.

- ✓ Cohen A. and Zarowin, P. (2010). Accrual-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings. *Journal of Accounting and Economics*, (5), 2-19.
- ✓ Balsam, S., and Yang, J. (2003). Auditor industry specialization and earning quality. *Journal of practice & Theory*, (22), 71-79.
- ✓ Francis, J.R., and Krishnan, J. (1999), "Accounting Accruals and Auditor Reporting Conservatism", *Contemporary Accounting Research*, (16), 135-166.
- ✓ Healy, P. M., and Wahlen, J. M. (1999), "A review of the earnings management literature and its implications for standard setting", *Accounting Horizons*, (13), 365-383.
- ✓ Ghosh, A. And Moon, D. (2005). Auditor tenure and perceptions of audit quality. *The Accounting Review*, (2), 585-612.
- ✓ Gul, F. A., Fung, S. Y. K. (2009). Earnings quality: Some evidence on the role of auditor tenure and auditors' industry expertise. *Journal of Accounting and Economics*, (47), 265-287.
- ✓ Levitt, A. (2007), "Standards deviation", *The Asian Wall Street Journal* (March), (3), 22-32.
- ✓ Jensen, M. (1986), Agency Costs of Free Cash Flow, "Corporate Finance and Takeovers", *American Economics Review*, (76), 323-339.
- ✓ Myers, J. N., Myers, L. A., and Omer, T. C. (2003), "Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation? *The Accounting Review*, 78, PP779-799.
- ✓ Roychowdhury, S. (2006), "Earnings management through real Activities manipulation. *Journal of Accounting and Economics*, (41), 335-370.
- ✓ Ronen, J. and Yaari, V. (2008). Earnings management insights in theory. practice and research. New York: Springer, (3), 9-11.
- ✓ Rusmin, R. (2010). Auditor quality and earnings management: Singaporean evidence. *Managerial Auditing Journal*, (25), 618-638.
- ✓ Sun, L, and Farooque, O. (2013). An exploratory analysis of earnings management before and after the governance and disclosure regulatory changes in Australia and New Zealand. *Journal accounting*, (8), 18-30.
- ✓ Sullivan, N. & Ghafran, C. (2017). The impact of audit committee expertise on audit quality. *Journal of the british accounting review*, (49), 578-593.
- ✓ Wuchun, Chi. Ling Lei. (2011), "Is Enhanced Audit Quality". *Accounting Horizons*, (25), 83-108.